

Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

F.Köçərli adına Respublika
Uşaq Kitabxanası

Uşaq ədəbiyyatımızın “xanım anası”

**Xanımana Əlibəylinin 95 illik yubileyi münasibəti ilə
respublika uşaq kitabxanaları üçün hazırlanmış
metodik vəsait**

Bakı-2015

Tərtibçi:

Nərgiz Məcidova

Redaktor və

buraxılışa məsul:

Şəhla Qəmbərova

Uşaq ədəbiyyatımızın “xanım anası”: Xanımana Əlibəylinin 95 illik yubileyi münasibəti ilə respublika uşaq kitabxanaları üçün hazırlanmış metodiki vəsait /tərt. ed. N.Məcidova; red. və bur. məs. Ş.Qəmbərova; F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası.- Bakı, 2015.- 37s.

©F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası, 2015

Tərtibçidən

Əziz uşaqlar! Bu il sizin üçün “Ulduzların nəğməsi”, “Mərcanqulu əfsanəsi”, “Sənubərin gözləri” kitablarında maraqlı şeirlər, nəğmələr qoyub getmiş sevimli şairimiz Xanımana Əlibəylinin 95 illik yubileyidir. O, həmçinin “Təzə il”, “Günəş olaram məndə”, “Pişik” və bir çox uşaq mənalarının da sözlərinin müəllifidir. Uşaq yazıçısının bu il 95 illik yubileyi keçirilir. Bu münasibətlə keçirilən tədbirlərə kitabxanamız da qoşulacaq.

Ədəbi fəaliyyətə erkən yaşlarından başlayan Xanımana Əlibəylinin şeirlərinin dili sadə, qafiyələri musiqili olduğundan bu şeirlər yaddaşlara asan həkk olunur. Şeirlərinə yazılmış mahnıları uşaqlar həvəslə oxuyurlar. Bu onu göstərir ki, şair bu gün də unudulmayıb.

Əsərləri müxtəlif xalqların dillərinə tərcümə edilib. Şairin yubileyi münasibətilə hazırladığımız bu vəsaitdə məqsədimiz Xanımana Əlibəyliyi sizə daha yaxından tanıtmaya, sevdirməkdir. Vəsait iki hissədən ibarətdir. Giriş hissə və keçiriləcək tədbirlər bölümündən.

Girişdə şairin həyat və yaradıcılığı haqqında məlumat verilir, əsərlərindən söhbət açılır. İkinci hissədə isə şairinin yubileyi ilə bağlı kitabxanada keçirilməsi nəzərdə tutulan tədbirlər-təşkil olunacaq sərgilər, uşaqlara maraqlı olan viktorinalar, sözlərinə yazılmış musiqilər haqqında, kitablarının elektron təbliği üçün retro bazasından danışılır. Şairin xatirəsinə həsr edilmiş

dbi-bədii gecənin ssenarissind isə Xanımına Əlibəyli haqqında sitatlar, qızı Glr Abdullayevanın anası haqqında xatirələri, “Gözəllər gözəli” pyesi əsasında hazırlanmıř shncik, bədii kompozisiyalar verilmiřdir.

Həyat və yaradıcılığı

Bakı kəndələrindən olan Keşlədə ziyalı ailəsində 1920-ci ildə anadan olan Xanımana Əlibəyli orta təhsilini Bakıda almışdır. Hələ məktəbdə oxuyarkən həkim olmaq arzusu ürəyində baş qaldırmışdır. 16 yaşında ikən Xanımana Bakı Dövlət Tibb İnstitutuna daxil olmuşdur. 1942-ci ildə institutu bitirən gənc həkim təyinatla Masallı rayonuna gedir. Qızıllavar kənd tibb məntəqəsində fəaliyyətə başlayır. Sonrabaycan uşaq poliklinikalarının birində çalışır. Ədəbiyyata, xüsusən də uşaqlara olan sevgisi onu Azərbaycan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsinə gətirib çıxarır. Orada oxuduğu illərdə “*Ana*” şeirini yazır. Sonra digər uşaq şeirləri yazır. “*Balaca həkim*” adlı ilk şeir kitabını 1955-ci ildə çap etdirir. Sonra digər kitabları nəşr olunur. Bunlardan “Çoxbilmiş çəpişlər”, “Dovşanın ad günü”, “Ləpələrin nağılı”, “Sənubərin gözləri”, “Məni günəşə at” və b. göstərmək olar.

Xanımana Əlibəyli yüzlərlə uşaq şeirinin, onlarla poema və səhnə əsərinin, 30-dan artıq kitabın müəllifidir. Müəllifin “*Cunquş*”, “*Dovşanın ad günü*”, “*Aycan*”, “*Gözəllər gözəli*” pyesləri uzun müddət gənc tamaşaçılar teatrının səhnəsini bəzəyib.

Əsərlərində vətənə məhəbbət, insan əməyinə və istedadına ehtiram, təbiət gözəlliklərinə vurğunluq, ata-anaya, müəllimə, qardaş-bacıya, ümumiyyətlə,

böyüklərə hörmət və ehtiram, cəmiyyətdəki eybəcər hallara nifrət, gücün birlikdə olması kimi insani keyfiyyətləri tərənnüm edən X.Əlibəylinin bəzi əsərləri keçmiş SSRİ xalqlarının, eləcə də çex və slovak dillərinə tərcümə edilmişdir.

Xanımana ömrünün ixtiyar çağında 7 may 2007-ci ildə dünyasını dəyişmiş, Bakı şəhərində dəfn edilmişdir. Filologiya elmləri doktoru, şair Rafiq Yusiflinin yazdığı kimi, Xanımana "mələklərin qanadında Tanrı dərgahına uçmuşdur" ("Ədəbiyyat qəzeti", 11 may 2007-ci il).

"Dovşanın ad günü" "Gözəllər gözəli" poemaları onun ən populyar poemalarındandır. Bu poemalar məktəb yaşına çatmamış uşaqlar üçün nəzərdə tutulub. "Dovşanın ad günü" poemasında müəllif çəpişin, quzunun, tülkünün, xoruzun, kirpinin, meymunun əlamət və cizgilərini çox ustalıqla qələmə alıb. Heyvanların simasında dəyanət, bir-birinə kömək etmək, əl tutmaq kimi keyfiyyətlərlə yanaşı, tamahkarlıq, oğurluq, xəyanətin də mövcud olduğunu göstərmişdir. Mənfi xüsusiyyətləri tülkünün simasında vermişdir.

Dovşana bax, dovşana.
Bu gün nə tez oyandı?
O hoppana-hoppana
Pəncərədə dayandı.
Bax atlana-atlana
Əl- qol açıb qurbağa,
Dərhal girib meydana
Başladı oynamağa.....

Xanımana Əlibəyli Bakıdakı 13 nömrəli orta məktəbdə təhsil alıb. Yaxşı oxuyub, müəllimlərinin sevimlisi olub. Müəllimi, sonralar görkəmli yazıçı kimi tanınan Məhərrəm Əlizadə Xanımanın istedadını görmüş, onunla məşğul olmuş, ilk şeirlərinin kütləvi informasiya vasitələrinə yol açmasına, balaca şairin Azərbaycan radiosu ilə çıxış etməsinə kömək etmişdir. Şairin şeirləri 1938-ci ildən dövrü mətbuatda dərc olunmağa başlamışdır. "Balaca həkim" adlı ilk kitabı 1955-ci ildə "Uşaqgəncəşr" tərəfindən 30.000 nüsxə ilə çap olunmuşdur.

Bədii yaradıcılıq sahəsində yeni, ciddi uğurlar qazanan şair 1953-cü ildə uşaq ədəbiyyatımızın parlaq simalarından olan Mirvarid Dilbazi və Mikayıl Rzaquluzadənin zəmanətləri ilə SSRİ Yazıçılar İttifaqına üzv qəbul edilmişdir.

Keçiriləcək tədbirlər

Öz maraqlı şeirləri ilə körpə balalarımızın sevimlisi olan şairimizin 95 illik yubileyi şəhərimizin orta məktəblərində və kitabxanalarda yüksək səviyyədə qeyd olunması nəzərdə tutulub. F. Köçərli adına Respublika Uşaq kitabxanası da yubilyarın kitablarının təbliği, əsərlərinin oxuculara çatdırılması üçün sərgilər, ucadan oxular keçirəcəkdir. Şeirlərindən, ələlxüsus da tapmacalarından istifadə edərək viktorinalar, ədəbi-bədii gecələrin də keçirilməsi və səhərciklərin

göstərilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Aşağı sinis şagirdləri də yaddan çıxarılmayıb. Onların Xanımana Əlibəylinin kitabları ilə tanış olmaları üçün kitab guşələri təşkil olunacaqdır. Uşaqları yazıçının əsərləri ilə daha yaxından tanış etmək üçün onun yazdığı tapmacalardan ibarət viktorinalar təşkil ediləcək, şeir səhərcikləri keçiriləcək, sozlərinə yazılmış mahnılar səsləndiriləcəkdir.

Viktorinada kitabxanaçının söylədiyi tapmacaların cavabını uşaqlar deyəcəklər. Sonda fəal iştirakçılar mükafatlandırılacaqdır.

Kimdir gəzir bu otağı?
Saqqalı al rəng olur,
Nə əli var, nə ayağı,
Tükləri qəşəng olur.
Mürəkkəbi töküb mizə,
Oxuyur neçə dəfə,
Görünməyir dəcəl gözə.
Səs düşür hər tərəfə.
Saçlarımı tutub yoldu,
Əlbəttə, artist deyil,
Heç bilmədim necə oldu?
Ancaq səsi pis deyil.
Külək Xoruz
Hoppandı navalçaya,
O, çayın üstə yatır,
Axdı tuta, alçaya.
Nə islanır, nə batır.

Yağış Körpü

O, hansı canlıdır heç səsi yoxdur,
Başında var budağı
Quruya çıxmağa həvəsi yoxdur.
Gəzir meşəni, dağı
Balıq Maral

Öz evciyini almış
Günəş kimi girdədir,
Gecə-gündüz dalına;
Göydə deyil, yerdədir.
İstəyir yağsın yağış -
Rəngi qızılı-sarı,
Kar etməyir halına
Baxır günəşə sarı.
İlbiz Günəbaxan
O, ağacda yaşayır,
Bostanda şar kimidir,
Çoxlu fındıq daşıyır.
Ağappaq qar kimidir.
Qoy qonaq gəlsin hər qış
Üst-üstə geyib donu -
Ona dostu, yoldaşı.
Şaxta kəsməsin onu.
Bilir hara nə yığmış -
Kələm
Çox yaxşıdır yaddaşı.
Dələ

Bəstəkarlar Xanımana Əlibəylinin sözlərinə biçox mahnılar yazıblar. Bunlardan

“Əks-səda” (Söz: Xanımana Əlibəyli, musiqi: Hökümə Nəcəfova),

“Armud” (Söz: Xanımana Əlibəyli, musiqi: Şəfiqə Axundova),

“Günəş olaram mən də” (Söz: Xanımana Əlibəyli, mus: Hökümə Nəcəfova),

“Qonaqlıq” (Söz: Xanımana Əlibəyli, mus: Oqtay Zülfüqarov) və başqalarını göstərmək olar.

Günəş olaram mən də

Söz.:Xanımana Əlibəyli
Mus.:Hökümə Nəcəfova

Qışda şaxtada, buzda,
Günəş çimir hovuzda.
Qoy gətirim ləyəni,
Su tök, yuyundur məni.
Ay ana, böyüyəndə
Günəş olaram mən də.
Qışda şaxtada, buzda,
Günəş çimir hovuzda.
Lap istisində yayın
Qoy gətirim ləyəni,
Su tök, yuyundur məni.
Ay ana, böyüyəndə
Günəş olaram mən də.

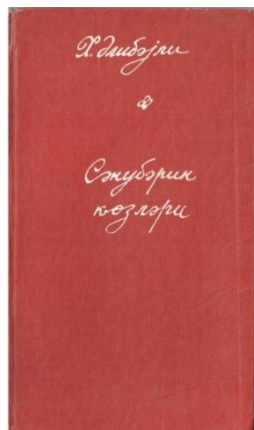
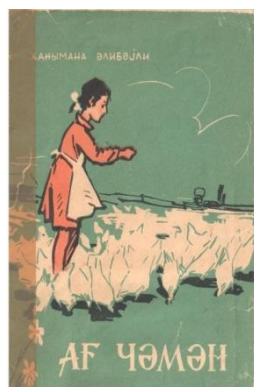
Təzə il

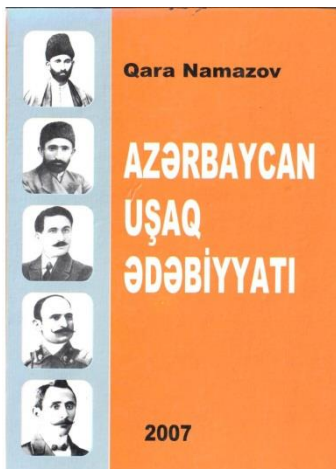
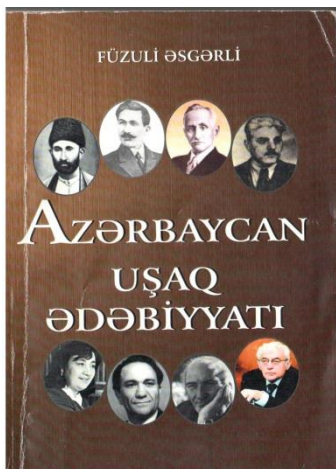
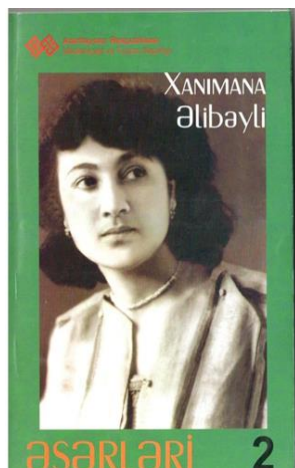
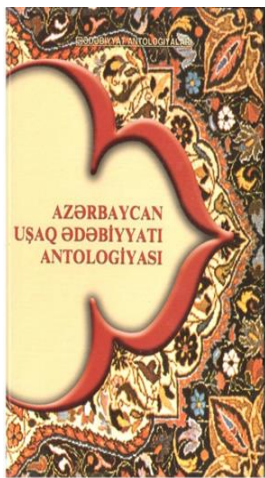
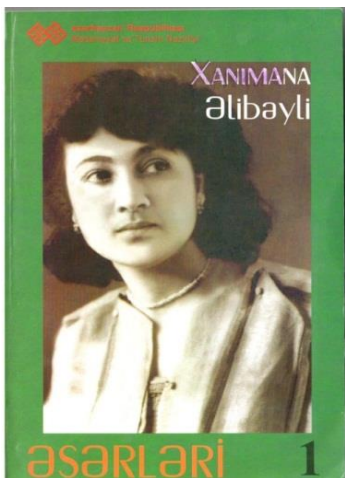
Söz.: Xanımana Əlibəyl
Mus: Hökümə Nəcəfova

Döşündə ağ qərənfil,
Sən gələndə, təzə il,
Xoş gəlmisən, təzə il.
Ağ gül açır elə bil;
Yolkamıza qar ələ,
Yolkamıza qar ələ,
Gəl, oynayaq əl-ələ.
Gəl, oynayaq əl-ələ.

Çöllərdə firfıra tək
Hərlədir qarı külək.
Yolkamıza qar ələ,
Gəl, oynayaq əl-ələ.

Xanımana Əlibəylinin kitablarını təbliğ etmək üçün aşağıdakı sərgi formalarını təqdim edirik. Birinci sərgi forması yalnız Xanımana Əlibəylinin kitablarının sərgisindən ibarət ola bilər.

Görkəmli şəxsiyyətlər Xanımana Əlibəyli haqqında

“Xanımana Əlibəyli Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının klassiki və uşaq dramaturgiyasının banisidir.”

Anar,
xalq yazıçısı

“Xanıma Əlibəyli uşaq ədəbiyyatımızın “ xanım anası ” və Azərbaycan uşaq poeziyasının banisidir.”

Bəkir Nəbiyev,
akademik

“Fəxr edirəm ki, anamın şeirlərini bu gün də uşaqlar sevə-sevə oxuyurlar”, “ O, hər gələn uşaqlarla yenidən doğulacaq, müstəqil Azərbaycanın yeni-yeni körpə nəsilləri onun “Dovşanın ad günü”ndə iştirak edəcək”.

Gülər Abdullabəyova,
f. e. d., professor

Yazıçının kitablarının bir neçə nüsxəsi kitabxananın Qızıl fondu tərəfindən mühafizə edilir. Qızıl fondda saxlanılan bu kitablardan, istifadəçilər kitabxananın www.clb.az saytında elektron variantda istifadə edə bilirlər.

Bu şeirlər vasitəsilə uşaqlarda vətənə, xalqa məhəbbət, əməyə hörmət, xəyanətə nifrət kimi xüsusiyyətləri tərbiyə etmək olar. Kiçikyaşlı məktəblilər

rəngarəng, maraqlı tədbirləri sevirlər. Şairin yaradıcılığından seçilən şeir nümunələri onlara maraqlı görünəcək, tədbirə həvəslə qoşulacaqlar. Təbii ki, oyunlar, viktorinalar vasitəsi ilə.

“Dovşanın ad günü” poemasının ifadəli oxusunu keçirmək faydalı olar. Ə Mu maraqlı poemada heyvanlar aləminin tipik nümayəndələri- çəpiş, quzu, xoruz, çaqqal, meymun təsvi edilmişdir. Şairin məharətlə yaratdığı bu obrazlar insana xas olan bir çox xüsusiyyətləri özündə cəm edir. Belə ki, siçanın timsalında xeyirxaliq, yoldaşa kömək, tülkünün timsalında biclik, canavarın timsalında isə acgözlük və s təsvir olunur.

Kiçikyaşlı məktəblilər üçün hazırlanan proqramlar yorucu olmamalıdır. Bu, hökmən nəzərə alınmalıdır. Ona görə də Xanımana Əlibəylinin yaradıcılığını tanıtmmaq üçün proqrama şairənin şeirlərindən hazırlanmış oyunlar, viktorinalar, kiçik şeir müsabiqəsi daxil edirik. Belə ki, “Davamını sən de” oyunu zamanı onun yazdığı şeirlərdən bir neçəsini kitabxanaçı oxuyur. Davamını isə oxucular söyləyirlər.

Ana dedi: - Oğlum Vüsal,
Bu gün nənənlə evdə qal,
Dərslərini hazırla sən,
Teatra gedirəm mən.
Anasına dedi Vüsal:
- Məni orda yadına sal

Qurdun evdə bir özü,
Bir də qoca atası var.
Düz çölə baxır gözü,
Yəqin bir xatası var.

Aya baxın uzaqdan,
Elə bil ki, yemişdi.
Qoy dərim onu tağdan,
İriləşib dəymişdir.

Xanımana Əlibəylinin yaradıcılığını uşaqlara yaxından tanıتماق üçün “Uşaqların sevimlisi ” başlığı altında şeir gecəsi keçirə bilərik. Kitabxanaçı uşaqlara şairin həyat və yaradıcılığı haqqında məlumat verdikdən sonra, şeirlərindən nümunələr oxunur, sözlərinə yazılmış mahnılar səsləndirilir.

Şifahi ədəbiyyatımızın təbliğinin təsirli formalarından biri də, sual-cavab gecələridir. Sual-cavab gecələrinin keçiriləcəyi yerdə müəllifin kitablarından ibarət sərgi təşkil edilir. Kitabxanaçı orada uşaqlara müəllif haqqında məlumat verir, ən çox oxunan əsərlərindən parçalar oxuyub təhlil edir. Sual-cavab gecələrində uşaqlar sualların cavabını kitabxanaçı ilə birgə tapırlar. Uşaqların şairi yaradıcılığına nə dərəcədə bələd olduğunu öyrənmək məqsədi ilə onlara bir sıra suallar verilir. Məsələn:

1.Uşaq yazıçısı kimi tanıdığımız Xanımana Əlibəyli ixtisasca kim olub?

a) müəllim

b) həkim

2. Yazıçının ilk şeirlər kitabı hansı olub?

- a) “Balaca həkim”
- b) “Cunquş”
- c) “Dovşanın ad günü”

3. Xanımana Əlibəyli hansı uşaq jurnalının baş redaktoru olmuşdur.?

- a) “Pioner”
- b) “Bala dili”
- c) “Göyərçin”

4. “ Dovşanın ad günü ” hansı motivlər üzərində qurulmuşdur?

- a) heyvanlar və onların oyuncaq variantı
- b) dovşanın heyvanları başına yığıb ad günü etməsindən
- c) Ağaclar və bitkilər

5. Xanımana Əlibəyli hansı əsərinə görə Respublikanın Dövlət mükafatına layiq görülmüşdür?

- a) “Nişanlı quş”
- b) “Gözəllər gözəli”
- c) “Cunquş “

6. Yazıçının hansı əsəri Azərbaycan Dövlət teatri tərəfindən tamaşaya qoyulmuşdur?

- a) “Cunquş”
- b) “Gözəllər gözəli”
- c) “Kənd həkimi”

7. Yazıçının “ Cunquş ” əsərində hansı insani keyfiyyətlər təcəssüm

edilir?

- a) düzlük
- b) yaxşılıq və pislik
- c) oğurluq

8. Yazıçının “ Nişanlı quş ” pyesində hansı obrazlar verilib?

- a) palıd, külək, çay
- b) bayquş, ağacdələ, sərçə
- c) palıd, cüyür, pişik

9. “Nişanlı quş” pyesində Qoca palıdı xəstəlikdən xilas edən ağacdələyə meşədə hansı ad verilir?

- a) meşə həkimi
- b) tıq-tıq
- c) ağacdələ

10. Xanımana Əlibəylinin sözlərinə yazılmış hansı mahnıları tanıyırsız?

Kitab müzakirəsi

Kitabxanada təşkil edilən kitab müzakirələri oxucuların fəallığının artmasında xüsusi rol oynayır. Kitab müzakirələri zamanı bədii əsərlərin düzgün seçilməsinə diqqət edilməlidir. Belə ki, düzgün seçilən əsərlər oxucuların sərbəst fikir yürütmək qabiliyyətlərinin inkişafına, dünyagörüşün artmasına kömək edir və müzakirə iştirakçıları tərəfindən

maraqla qarşılır. Xanımana Əlibəyli yaradıcılığında dostluğa sədaqət, vətənpərvərlik, mərdlik kimi insana xas olan müsbət keyfiyyətlər əsas götürülür və maraqlı nümunələrlə zəngindir. İki pərdəli “ *Nişanlı quş* ” pyesinə nəzər salaq.

Əsərin süjet xətti çox sadədir: Meşənin qüdrətli Qoca Palıdının yarpaqları qurumağa başlayıb. Ona kim kömək edə bilər?

Pyesdə meşə üçün xarakterik olan Külək, Çay, Bayquş, Ağacdələn, Cüyür, Sərçə kimi obrazlar iştirak edirlər.

Axşam oldu, yuxusu var çiçəklərin,

Alabəzək böcəklərin.

Axşam oldu, mürgüləyir ağaclar da,

Meşələr də, yamaclar da.

Bir Palıddır səhərəcən oyaq qalan,

Dərin-dərin fikrə dalan.

Buradakı fikirlər metaforik bir mənaya malikdir: “Bir Palıddır səhərəcən oyaq qalan”. Yəni, ailənin başçısı daim oyaqdır, oyaq qalmalıdır. Amma onun quruması əsil fəlakətdir və meşədə bu çətin işin qarşısı alınmalıdır. Burada Bayquş “gəcələrin hakimi” adlandırılır. Ağacdələn isə “meşə həkimi”dir. O, Palıdı “müalicə edir” və Palıd yarpağından hazırlanmış “nişan” alır ki, bu da ən böyük “meşə təltifi”dir.

Əsərdəki maraqlı obrazlardan biri də, Külək və Çay obrazlarıdır. Pyesdə hər obrazın özünəməxsus vəzifəsi var.

Külək: “Gedirəm, işləsin yel dəyirmanı”.

Çay: “Mən axıram göy tarlalar boyunca, Əkinçilər sudan içsin doyunca”.

Kitabxanada vətənpərvərlik mövzusu vaxtaşırı müzakirə edilir. Şairənin “Sevimli şəhid babam” poemasında uzun illər boyu çörəyini yeyib suyunu içdikləri Azərbaycanda ermənilərin azərbaycanlılara nifrətindən bəhs edən epizodlar çox təsirlidir. Bu əsərin də, uşaqlarla müzakirəsi maraq doğurar.

Xanımına Əlibəyli ixtisasca həkim olsa da, uşaqlara olan sevgisi onu şair etmişdir:

Sanki Allah bir qarlı qış

Mənə şeir verdi bəxşiş.

O, qışımı yaz eylədi,

Bəxtimi bəyaz eylədi.

“Balaca həkim” adlı ilk kitabı

X.Əlibəylinin şeirləri 1938-ci ildən dövrü mətbuatda dərc olunmağa başlamış, “Balaca həkim” adlı birinci kitabı 1955-ci ildə “Uşaqgəncnəşr” tərəfindən 30 min nüsxə tirajla çap olunmuşdur. Xanımına Əlibəyli bütün həyatını uşaq ədəbiyyatına həsr etmişdir. İndiyə qədər onun 30-dan çox kitabı, 10-a yaxın uşaq pyesi nəşr edilib. “Cunquş”, “Aycan”, “Dovşanın ad günü”, “Ləpələrin nağılı”, “Gözəllər gözəli” və başqa əsərləri kiçik oxucular tərəfindən rəğbətlə qarşılanıb.

X.Əlibəyli 1953-cü ildə o zamankı uşaq ədəbiyyatımızın görkəmli nümayəndələri Mirvarid Dilbazi və Mikayıl Rzaquluzadənin zəmanətləri ilə SSRİ Yazıçılar İttifaqına da üzv qəbul edilmişdir.

Xanımana Əlibəylinin yaradıcılığı daim diqqət mərkəzində olmuş, yüksək qiymətləndirilmişdir. “Aycan” pyesinin uğurlu tamaşası münasibətilə yaradıcı heyətin üzvləri- rejissor Ulduz Rəfil, bəstəkar Şəfiqə Axundova və baletmeyster Nailə Nəzirova ilə birlikdə Xanımana Əlibəyli də Azərbaycan SSR-in Dövlət mükafatına layiq görülmüşdür. 1991-ci ildə şairəyə əməkdar incəsənət xadimi adı verilmişdir. 1998-ci ildə o, “İlin qadını” adına layiq görülmüşdür.

X.Əlibəyli “Aman ovçu”, “Ağ çəmən”, “Ulduzların qucağında”, “Bir yay səhəri”, “Çoxbilmiş çəpişlər”, “Məni günəşə at!”, “Meşə həkimi”, “Sevimli şəhid babam” və digər poemaların da müəllifidir.

Şair öz yaradıcılığında XX əsrin sonlarından davam edən Qarabağ dərdindən də yan keçməmişdir. “Sevimli şəhid babam” poemasında uzun illər çörəyini yeyib, suyunu içdikləri Azərbaycana “dost” deyən ermənilərin xalqımıza etdikləri xəyanətdən söhbət açılır.

Uşaqlar, şairin “Cunquş” əsərini oxumusunuz? Bilirsinizmi ki, bu əsər də ona uğur gətirib. Teatrlarımızda müvəfəqiyyətlə tamaşaya qoyulan “Cunquş” də Dövlət mükafatına layiq görülmüşdür. Əsərlərinin bir çoxunda olduğu kimi, burada da yaxşıqla pislik arasında gedən mübarizə təsvir edilir. Hadisələr Cunquşla Yeltay arasında gedən mübarizə ətrafında cərəyan edir. Cunquş müsbət qəhrəmandır, heç bir şəxsi mənfəət güdmədən ehtiyacı olan insanlara kömək edir. Vəli babanın bağını alaqdan təmizləyir,

suvarır, qıçı sınırmış keçisinin qıçını sarıyır. Heç vaxt da xeyirxah əmələndən bezib usanmır. Maraqlı orasıdır ki, gördüyü işləri indiki adamların bir çoxları kim, gözə soxmur, gizli saxlayır. Vəli baba ona kömək eləyənin adını belə bilmir...

Yeltay isə xaraktercə onun əksinədir. Gözü həmişə onun-bunun əlində, cibindədir. Ondan kömək istəyəne birinci sözü bu olur ki, əvəzində nə verəcəksən?

Əsəri oxuduqdan sonra belə nəticəyə gəlirik ki, Cunuş kimi xeyirxah insanları qorumaq, onlarla dost olmaq, onların əməllərindən dərs almaq lazımdır.

Xanımanın Yeltay adı verdiyi mənfi qəhrəman adına uyğun olaraq yelbeyin olur. Belələri yaddaşlarda pis insan kimi qalırlar...

Yazıcının “*Balaca həkim*” adlı poeması da sevə-sevə oxuduğumuz əsərlərdəndir. Həkimlik sənətini uşaqlara sevdirməkdə bu əsərin böyük rolu olmuşdur. Balaca qızcığaz xəstəliyə tutulan kuklaların həkimidir. O, həkimailəsində böyüyüb. Anasının xəstələrə necə qayğı göstərməsinin, şəfa verməsinin şahidi olub. İndi də növbə onundur. Balaca qızcığaz “xəstələnən” kuklaların qayğısına qalır, onlara həkim yardımı göstərir...

Maraqlı bir faktı diqqətinizə çatdırmaq istəyirəm. Xanımana Əlibəyli ömrünün qürub elədiyi çağlarda bir şeir yazıb və onu “Yalvardım Allaha” adlandırıb. Daha doğrusu, öz poetik irsinin taleyi ilə ilgili Allaha müraciət edib. Şairlik istedadını ona verdiyi üçün Yaradana şükür və minnətdarlıq edib.

Sonra əsərlərinin uzunömürlü olması, gələcəkdə millətimizin balalarının işinə yarımması üçün Allahın dərgahına üz tutub, ondan kömək itəyib...

Bir qarlı qış

Mənə şeir verdi baxşış.

O qışımı yaz eylədi,

Bəxtimi bəyaz eylədi.

Allah onu etdi ətir, ?

Səpdi aylara, illərə.

Yalvardım: Allahım, yetir

Şerimi nəsilərə.

Digər bir maraqlı faktı diqqətinizə çatdırım. Bu “Cunquş” pyesi ilə əlaqədardır. Belə ki, Abdulla Şaiq adına Azərbaycan Dövlət Kukla Teatrının kollektivi 1980-ci ildə Hindistanda qastrol səfərinə yollanır. Dehli və Bombay şəhərlərində iki əsərin tamaşası ilə çıxış edir. Böyük Azərbaycan bəstəkarı Üzeyir Hacıbəyovun “ Məşədi İbad ” komediyası və Xanımana Əlibəylinin “ Cunquş ” pyesi ilə. Hər iki tamaşa böyük rəğbətlə qarşılır. Bu barədə Bakı qəzetlərindən birində belə yazılıb: “ Xeyirxahlıq mücəssəməsi Cunquşu Hindistanda da sevdilər! ”

Uşaq kitabxanalarında yubilyar şair və yazıçılar haqqında keçirilən tədbirlərdə onların şeirləri ucadan oxunur. Bu üsul uşaqların yaddaşını möhkəmləndirir, hiss etmək, duymaq qabiliyyətinin, məntiqi tənqidi fikrinin inkişafına kömək edir.

Kitabxananın nağıl otağında Xanımana Əlibəylinin “ *Bir bina* ”, “ *Nənəyə hədiyyə* ”, “ *Qurbağa* ” şeirlərinin

ucadan oxusunu təşkil etmək maraqlı olar. Sadə , səlis bir dildə yazılmış bu şeirləri dinləyən özləri üçün məntiqi nəticə çıxaracaqlar.

Bir bina

Qurbağa

Məktəblə yan-yanadır,
Bir qurbağa tir-tir əsdi
O xoş gəlir hər kəsə.
Bədənini soyuq kəsdi
İndi kitabxanadır,
İndi gölün dibindədir,
Keçmişdəsə mədrəsə...
Bax əlləri cibindədir.
Günbəzinə nur saçıb
Parıldayır o bina
Ulduzlara yol açıb
Orada İbn Sina.

2010-cu ildə Xanımana Əlibəylinin anadan olmasının 90 illik yubileyi keçiriləcəkdi. Bu münasibətlə hazırlıq işlərinə başlandı . Respublika Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi 2008-ci ildə onun əsərlərinin ikicildliyini nəşr etdi. Kitabın tərtibçisi şairin qızı, professor Gülər Abdullabəyovadır. Akademik Bəkir Nəbiyev nəşrə “*Uşaq ədəbiyyatımızın Xanım anası*” adlı ön söz yazdı. İkicildliyin birinci cildində şairin poema və şeirləri daxil edildi. Şair sonralar bu poemalardan bəzilərini pyesə çevirib. Məsələn, “Dovşanın ad günü” əsəri kimi. İkinci

cilddə ədibin yeddi pyesi toplanıb. Əsərlərin adları da uşaq təfəkkürünə uyğundur: “Dovşanın ad günü”, “Aycan”, “Gözəllər gözəli”, “Kənd həkimi”, “Cunquş”, “Ləpələrin nağılı”, “Nişanlı quş”.

Xanımana Əlibəyli 7 may 2007-ci ildə dünyasını dəyişmiş, Bakıda dəfn edilmişdir.

Ədəbi-bədii gecə

1-ci aparıcı: Əziz uşaqlar, hörmətli qonaqlar. Bu gün bura Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi, uşaqların sevimli şairi, nəğmələri dillər əzbəri olan Xanımana Əlibəylini xatırlamaq üçün yığışmışıq. Axı, onun bu il 95 illik yubileyi qeyd olunur.

2-ci aparıcı: Xanımana Əlibəyli bədii yaradıcılığa həkim işlədiyi vaxtlarda başlamışdır. Ədəbiyyata sonsuz sevgisi olduğundan yaradıcılıqdan ayrılmamışdır. Uşaqlarımızın sağlamlığı, bugünkü və sabahkı taleyi bir həkim, bir şair kimi daim onu düşündürmüşdür:

Sanki Allah bir qarlı qış
Mənə şeir verdi bəxşiş
O qışımı yaz eylədi,
Bəxtimi bəyaz eylədi.
Allah onu etdi ətir,
Səpdi aylara illərə.
Yalvardım Allahım yetir,
Şeirimi nəsillərə.

1-ci aparıcı: Kuklları xəstələnən qızcığazın həvəslə onları müalicə etməsi Qızcığazın həkim anasının xəstələnəndə ona göstərdiyi qayğı və şəfqətin nəticəsidir.

Sağ qoluma bağladım
Tez aypara nişanı.
Yavaşca qucaqladım
Atı, fili, dovşanı –
Qoydum divanın üstə.
Uzandı çoxlu xəstə:
Keçi, dəvə, qaz, toyuq...
Çoxuna dəyib soyuq.

2-ci aparıcı: Xanımına Əlibəyli uşaq ədəbiyyatımızın ləyaqətli damçılarındandır.

Mirzə Ələkbər Sabir, Abbas Səhhət...Xanımına Əlibəyli.. Şairin qızı, f.e.d. Gülər xanım Abdullabəyova anasının Yaradıcılığı haqqında belə məlumat verir:
“Anam tək uşaq şeirləri yox, sevgi şeirləri də yazırdı. Onun atama həsr etdiyi məhəbbət şeirləri olduqca maraqlı və gözəl idi. Düşünürəm ki, anam lirik şeirlər yazan şairə ola bilərdi. Amma o məhz uşaq ədəbiyyatını seçdi. Uşaq ədəbiyyatında olan boşluq onu çox narahat edirdi. İstəmirdi ki, o, tək-cə uşaq şairəsi kimi tanınsın. Şeirlər yaza-yaza həm də uşaq həkimi vəzifəsində çalışırdı. Çünki uşaqlara olan sevgisi sonsuz idi. Lakin 45-50 yaşlarında təqaüdə çıxaraq sırf poeziya ilə

məşğul olmağa başladı. Daha həkim işləmədi. Bəlkə də sənətini həddindən artıq sevdiyindən irəli gəlirdi ki, o, səhhətində problem olsa da, yaradıcılığına fasilə vermirdi. Anam 85 yaşında dünyasını dəyişdi. Bu gün anam həyatda olmasa da unudulmur, xalqının, onu sevən azyaşlıların, sənət yoldaşlarının qəlbində əbədi yaşayır”. Bu, həqiqətən də belədir.

“Gözəllər gözəli” pyesindən bir parçada...

Günəş çıxıb. Alma günəşin şəfəqlərində yuyuna-yuyuna şən bir nəğmə oxuyur

Meyvəqurdu Alma, nədir tutmusan

Birdəfəlik kəsərəm

Günəşin qabağını?

Bu bağdan ayağını.

Alma: Meyvəqurdu, məni

Gətirmə zara,

Günəş mənimkidir

Çəkil kənara.

Günəşdən mən

Almalıyam işığı,

Bil ki, mənəm

Bağların yaraşığı

Bu dünyaya ən ləzzətli,

Payam mən,

Özüdə günəşə,

Aya tayam mən

(Meyvəqurdu öz –özünə deyilərək gözdən itir)

Yerlərin ayına bax...

Günəşin tayına bax...
Alça almanın özünü tərifləməsini eşidib deyir:

Meyvəqurdu düz deyir.
Mən lap mətəl qaldım
Eşidəndə sözünü.
Ay alma, boş yerə sən
Təriflədin özünü.
Atan “Al” yox
Alma qoyub adını.
Almasınlar,
Bilməsinlər dadını.
Heç alma dünyada
Alçaya çatmaz.

(bunu eşidən heyva budaqdan başını qaldırır)

Alça, tərifnamən
Həddini aşdı.
Səndəki turşudan
Dişim qamaşdı.
Mən Heyvayam,
Xoşlayırlar ətrimi.
İnsanlar hamıdan çox
İstəyirlər xətrimi.

(Bu tərifnaməni eşidən əncir:)

Heyva, danışdığın
Boş qalmaqaldır.
Mən Əncirəm
Dadım elə bil baldır.
Əncirin çox xeyri var
Oxşayıram o,

Saralan armuda.
Armud: Bir buna bax, özünü
Mənə tay etdi bu da.
Məclislərdə hamının
Ürəyinə yatıram
Mən bütün xəstələrin
İmdadına çatıram.

(Bu an meyvəqurdu kənardan durub acı-acı baxır. Al rəngli nar gəlir)

Armud, söylə sənə
Nə ehtiyac var?
O mənəm, xəstəyə
Məndə əlac var.

*(Meyvəqurdu yenə öz-özünə kənardan baxıb deyir:
Heç onu yoxdur dərən, Danışır çərən-pərən)
Nəhayət bu söhbətdən sonra meyvələr belə qərara
gəlirlər ki, sabah müsabiqə
təşkil olunsun, bilinsin ki, hansı meyvə daha yeməlidir)
Bunu eşidən
meyvəqurdu sevinərək aranı qarışdırmağa hazırlaşır.*

Meyvəqurdu: Meyvələr lovğadır çox,
Heç birində dostluq yox.
Danışdı hamı boş-boş,
Heç kəsə gəlmədi xoş.
Burda nə ki meyvə var,
Bir günə qırmaq olar.

(Meyvəqurdu sağa-sola boylanır, alma olan budağa yaxınlaşır)

Salam, ay qızıl alma salam

Sənə vardır vacib sözüm.
Dünən axşam Narın özü,
Sənə yaman tələ qurdu
Nar möhkəm tapşırıdı mənə,
Bir bərk ziyan vurum sənə.

Alma: Sən ziyan vurasan mənə?

M.q: İnan, əl vurmaram sənə.

Meyvəqurdu aranı çaxnaşdırmaq üçün sevincək narın yanına gəlir:

Salam sənə Gülövşə nar,
Qarşında bir, təhlükə var.
Almadır sənin qəddar düşmənin.

Nar: Sağ ol, xəbər verdin mənə.

Meyvəqurdu öz-özünə:

Saldıq sizi rəqabətə
Düşəcəksiz fəlakətə

Meyvəqurdu həşəratları çağırıb tapşırıq verir:

Xəbər tutdum olacaq
Sabah meyvə bayramı
Meyvələr yarışacaq
O saat bağa aşın
Meyvələrə daraşın

Alça və Heyva göylərdə Meyvəqurdunun kölgəsini görüb:

Göylərə bax ay Alça,
Uçur mavi bir xalça.

Heyva: Yox dağlara çöküb duman.
Düşmənlərdir o çox güman

(Meyvəqurdunun kələyindən xəbəri olan əncir Nara yaxınlaşıb qulağına)

Əncir: Ey Nar, bir qulaq as mənə,
Bir pis xəbər verim sənə.
Həşərat istəyir Cuma
Üstümüzə hücumla.

Nar: Qorxma, kəsib yollarını,
Bağlayarıq qollarını.

(Meyvəqurdu gözdən itir. Alma sabahki bayramda üstünlük qazanmaq üçün çalışır., əynindəki zərli donuna sığal vurub hərlənir.)

Alma: Eh, narın başında
Sınıq bir tac var.
Mənimsə suyumda
Min bir əlac var.
Ay göndərib mənə
Bu gözəl donu.
Sabahki bayramda
Geyinim onu.
Hamıdan qiymətli
Bir inci olum.
Meyvələr içində
Birinci olum.
Məclisə saat onda
Yola düşüm faytonda.
Heyva Almaya tənə ilə:

Heyva: Tərifə tutmusan yenə özünü,
Alma, saxla sabah söylə sözünü
Telləri töküüb belə,

Çox da lovğalanma elə.
O gün, mənə sən demisən daş Heyva.
Sabah isə deyəcəksən baş Heyva.
Səhnədən hamı gedir. Yenidən Almanın nəğməsi
esidilir. Nəğmə oxuya-oxuya yarışmaya tələsir.

Almanın nəğməsi: Uzanır yol boyu alma ağacı
Almalardır hər azarın əlacı
O, göylərdə sovqat gedir hər yana,
Bir nemətdir, həyat verir insana.

Almanın nəğməsindən qəzəblənən meyvəqurdu:

Qoy oxusun şirin sözlər
Bir-birinə calansın
Fayton aşsın, qızıl Alma
Xəndəyə yumbalansın

*Almanın getdiyi fayton meyvəqurdunun diyirlədiyi daşa
çırpılıb yerə dağılır. Alma yenidən durub yoluna
davam edir. Uzaqdan narın gözəl nəğməsi eşidilir.*

Nar nəğməsi: Gözəl meyvə var- var
Onun adı nar-nar

Səhnədə narın nəğməsinə hamı heyran qalır.

Mənim adım Nar-Nar,
Dadlı barım var-var
Mənim adım Nar-Nar,
Meyxoş meyvəm var-var
Payız fəsli gələndə,
Mən verirəm bar-bar.

Bunu eşidən Meyvəqurdu Nara söz atır.

Meyvəqurdu toxunsa,
Ağlayarsan zar- zar.

Bu sözdən sonra münsiflər heyəti olan Şaftalı Ərik Narı qovub Almanı çağırırlar səhnəyə. Alma nəğməsini söyləyir, rəqs edir:

Mən durna kimi süzüm,
Düşmən ürəyini üzüm.

Şaftalı və Ərik Almaya yüksək qiymət verirlər. Bunu görən Nar deyir:

(Nar , Heyva paxıllıqla Almanın rəqsinə tamaşa edirlər. Meyvəqurduların tələsindən xəbəri olan Əncir tövsiyə-tövsiyə məclisə girərək yoldaşlarını xəbərdar etməyə tələsir.)

Əncir:

Ay meyvələr,
Gəldim xəbər verim mən,
Aldatdı sizi düşmən.
Yaramaz Meyvəqurdu
Sizə bir tələ qurdu.
Meyvələr,qalmayın tək
Gəlin, gəlin birləşək!
Qoruyaq bir-birimizi.
Düşmən məhv etməsin bizi!

1-ci aparıcı: Xanımana Əlibəylinin poemaları uşaqlara ibrət dərsi verən nümunələrdir. Onun “Məni günəşə at ” kitabında toplanmış “Məni günəşə at”, “Çoxbilmiş çəpişlər”, “Anamın nəğməsi ”, “Aman ovçu”, “Mərcaqulu qalası”, “Ulduzların qucağı”, “ Bir yaz səhəri ” poemaları müasir baxış bucağından qələmə alınmışdır.

2-ci aparıcı: Bu əsərlərin hər birində müəllif ağıllı tədbirli olmağı uşaqlara təlqin edir. Belə ki, ağıllı çəpişlərin vaxtında tədbir görməsi nəticəsində Qurd ocaqda yanır. Əziz uşaqlar, Xanımana Əlibəyli bununla demək istəyir ki, düşmən nə qədər güclü olsa da, aqlın gücü ilə onu məğlub etmək olar.

1-ci aparıcı: Şairin “Anamın nəğməsi” şeirində “Çəpişlər”in əksi olaraq düşünülməmiş atılan addımın heç bir nəticə verməyəcəyi diqqətə çatdırılır. Yaxşı ki, toyuqların düşünülməmiş addımına “düzəliş” edilir. Ovçunun atdığı sərrast bir güllə tülkünün arzularını üriyində qoyur. Balaları yoxa çıxarkən kədərli mahnı oxuyan ana toyuq, şən nəğmələr oxumağa başlayır: Gəlin həmin nəğməni dinləyək.

(Oxucu şeiri demək üçün səhnəyə gəlir)

 Toyuqlarım gözəl-göyçək,
 Hərəsi bir cürə çiçək.
 Biri çil-çil, biri sarı,
 İpək kimi qanadları,
 Gəzin çöldə, gəzin düzdə,
 Səpilmişdir önünüzdə.
 Hər cürə dən, toyuqlarım,
 A mənim şən toyuqlarım.

2-ci aparıcı: 87 yaşında dünyasını dəyişən Xanımana Əlibəyli bu gün də unudulmur, xalqının, onu sevən azyaşlıların, sənət yoldaşlarının qəlbində əbədi yaşayır.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Əlibəyli X. (1920-2007). Aman ovçu; Yuxuda; Qızıl şar: şeirlər// Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı antologiyası. 3 cildə. C.2. - B.: Öndər, 2004. - S. 178-184.
2. Uşaqların sevimli şairi : Xanımana Əlibəyli haqqında // Göy qurşağı. - 2007. - №3(8). - S.14-15.
3. . Namazov Q. 1945-1960-cı illərdə uşaq ədəbiyyatı //Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı. – Bakı Dövlət Universiteti nəşriyyatı, 2007. - III hissə: Sovet dövrü uşaq ədəbiyyatı, VI fəsil. - S. 272-284.
4. Namazov Q. Xanımana Əlibəyli (1923-2007)// Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı. - B: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2007. - III hissə: Sovet dövrü uşaq ədəbiyyatı, VII fəsil. - S. 332-336.
5. Nəbiyev B. Uşaq ədəbiyyatımızın xanım anası: Xanımana Əlibəyli // Ədəbiyyat qəzeti. - 2008. - 11 yanvar. - S. 3-4.
6. Eyvazov S. Uşaq məhəbbətini qazanmağın çətin yolu: Xanımana Əlibəylinin dramaturgiyası haqqında // Mədəniyyət. - 2011. - 20 aprel. - N 27. - S. 13.
7. Fərəcov S. Uşaqların şəfqətli ədibi: Xanımana Əlibəyli // Mədəniyyət. - 2013. - 19 aprel. - № 28. - S.

**Xanımana Əlibəylinin 95 illik yubileyi münasibəti ilə
respublika uşaq kitabxanaları üçün hazırlanmış
metodik vəsait**

**Kompyuter yığımları
və dizayn:**

Nərgiz Məcidova

**Ünvan: AZ-1022 Bakı şəh., S.Vurğun küç.88;
E-mail: childlibbaku@yahoo.com
URL: www.clb.az**

F.Köçərli adına Respublika
Uşaq Kitabxanasında
çap olunmuşdur.
Sifariş:
Çapa imzalanmışdır: 25.07.2015
Tirajı: 100
Pulsuz